

УДК 339.564(477):338.432

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.203.115-120>**Корженівська Н.Л.**

доктор економічних наук

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Korzenivska Nataliia

Dr. of Economic Sc.

Higher Educational Institution «Podillia State University»

<https://orcid.org/0000-0002-4665-6676>**Осадчук І.О.**

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Osadchuk Ilya

Higher Educational Institution «Podillia State University»

<https://orcid.org/0009-0001-2911-9844>**Сидорак Я.І.**

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Sudorak Yaroslav

Higher Educational Institution «Podillia State University»

<https://orcid.org/0009-0007-8777-9940>

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРОСЕКТОРУ УКРАЇНИ: СТІЙКІСТЬ ДО ЕКОНОМІЧНИХ ПОТРАСІНЬ

У статті досліджено експортний потенціал аграрного сектору України в умовах сучасних економічних потрясінь, спричинених повномасштабною війною. Проаналізовано динаміку зовнішньої торгівлі аграрною продукцією, визначено структурні зміни та основні товарні групи експорту. Висвітлено чинники, що впливають на стійкість агроекспорту, зокрема ресурсна база, виробничі потужності, сертифікація за міжнародними стандартами, логістика, доступ до ринків, зовнішньоекономічні ризики та підтримка з боку держави й міжнародних партнерів. Обґрунтовано необхідність впровадження системного ризик-менеджменту як ключового інструменту забезпечення адаптивності аграрного бізнесу, зниження втрат, підвищення ефективності та безперервності функціонування підприємств у кризових умовах. Розкрито перспективи диверсифікації ринків збуту та формування стратегії довгострокової стійкості експортної моделі в агросекторі.

Ключові слова: експортний потенціал, загрози, ризик-менеджмент, зовнішньо-економічна діяльність, стійкість.

EXPORT POTENTIAL OF UKRAINE'S AGRI-FOOD SECTOR: RESILIENCE TO ECONOMIC SHOCKS

The article examines the export potential of Ukraine's agricultural sector in the context of severe economic shocks caused by the full-scale war. The purpose of the study is to assess the current state of agro-export, analyze the resilience of the sector to external challenges, and identify effective approaches to strengthening its stability under crisis conditions. The relevance of the topic is determined by the strategic importance of agriculture for Ukraine's economy, food security, and its substantial contribution to global agri-food markets. The high share of agricultural products in the country's export structure underscores the urgency of developing adaptive mechanisms for external trade in times of geopolitical and economic turbulence. The research methodology is based on systemic, comparative, and statistical analysis, combined with abstract-logical methods and expert evaluation. A comprehensive approach allowed the authors to study export dynamics, identify key product groups, and outline the structural shifts that occurred in 2022–2024. The analysis revealed that grain, oilseeds, poultry meat, and processed agricultural products remain the core of Ukrainian agro-export. Despite positive tendencies in some segments, overall export operations face critical risks related to disrupted logistics, market volatility, infrastructural damage, and trade restrictions. The study emphasizes the need for implementing risk management systems at the enterprise level as a tool for increasing flexibility, reducing losses, and ensuring continuity of export activities. Special attention is given to the strategic importance of diversification, logistics modernization, and scenario planning for the development of adaptive business models. The practical value of the article

lies in the proposed directions for improving the sustainability of agricultural exports and enhancing the competitiveness of agri-food enterprises in the face of long-term instability. The conclusions of the research can be applied in strategic decision-making, policy formation, and enterprise-level planning to support Ukraine's agro-export capacity in the post-crisis recovery phase.

Keywords: export potential, threats, risk management, foreign economic activity, sustainability.

JEL classification: F10, Q 17.

Постановка проблеми. Аграрна галузь України є стратегічним сектором, який суттєво впливає як на внутрішню продовольчу безпеку, так і на забезпечення глобальних ринків агропродовольчою продукцією. Упродовж останніх років частка аграрного експорту стабільно перевищує 40% у загальній структурі зовнішньої торгівлі країни, що свідчить про його ключову роль у національній економіці. Водночас така висока залежність від зовнішнього попиту робить галузь чутливою до різного роду економічних дестабілізуючих чинників - від збройних конфліктів та пандемій до логістичних ускладнень і різких коливань світових цін.

У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема підвищення стійкості експортного потенціалу аграрного сектора до зовнішніх шоків. Експортний профіль України традиційно формується за рахунок поставок зернових і олійних культур, а також продукції тваринництва й харчової промисловості. Основними товарними позиціями залишаються кукурудза, пшениця, ячмінь, соняшникова олія, ріпак, соя, м'ясо птиці та продукти глибокої переробки. Висока сировинна орієнтація експорту посилює залежність від зовнішньої цінової кон'юнктури та знижує гнучкість у періоди нестабільності. Основними постачальниками виступають держави Європейського Союзу, а також країни Близького Сходу, Північної Африки й Азії. Українська аграрна продукція відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої стабільності в окремих регіонах світу, що створює певний буфер від зниження попиту. Водночас вразливість логістичних маршрутів, особливо морських портів і прикордонної інфраструктури, підвищує ризики функціонування експортної моделі в умовах кризових явищ. Тому експортна структура агросектору України поєднує високий потенціал розвитку із критичними залежностями, що вимагають переосмислення стратегічних підходів до забезпечення його стійкості та актуалізують наше дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У багатьох наукових публікаціях авторами досліджуються тенденції, виклики і перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України в умовах воєнного стану. Виокремлено ключові бар'єри, що стримують розвиток зовнішньоекономічної діяльності країни, зокрема різке зниження обсягів експорту й імпорту, посилення негативного торгового балансу, потреба в переорієнтації на нові ринки збуту, а також ускладнення логістичних процесів через блокування морських і наземних транспортних маршрутів [6]. Проведено оцінку товарної структури зовнішньоторговельного обігу та динаміки її змін, окреслено основні групи товарів, що формують експортні та імпортні потоки України. Окреслено ключові переваги експорту для аграрних підприємств в умовах євроінтеграції [4, 5, 12]. Науковцями

досліджуються напрями післявоєнної відбудови економіки України [7].

Проте недостатньо дослідженими залишаються деякі аспекти адаптації аграрного бізнесу до викликів військового часу, пов'язані із здійсненням експортних операцій. Зокрема, потребують глибшого аналізу механізми мінімізації логістичних ризиків, забезпечення контрактної стабільності на зовнішніх ринках, адаптація до зміни регуляторних вимог країн-партнерів, а також формування стратегій довгострокового збереження експортних позицій в умовах обмежених ресурсів і постійних загроз.

Окремої уваги вимагають проблеми застосування ризик-менеджменту [8, 9, 10], як системи забезпечення розробки ефективних інструментів підтримки аграрного експорту та підвищення його стійкості у кризових умовах.

Мета статті – дослідити експортний потенціал аграрного сектору України в умовах сучасних економічних викликів, охарактеризувати рівень його стійкості до зовнішніх загроз, обґрунтувати напрями підвищення адаптивності та ефективності аграрних підприємств в умовах глобальної нестабільності. Для досягнення поставленої мети використано абстрактно-логічний, методи системного, порівняльного, статистичного аналізу, експертне оцінювання аграрного ринку щодо ризиків і перспектив розвитку.

Виклад основних результатів дослідження. Економічна діяльність українських аграрних підприємств є багатовекторною системою та вимагає комплексного підходу до управління, орієнтованого на ефективність, стійкість і довгостроковий розвиток. Значною мірою така діяльність зорієнтована на реалізацію продукції, робіт та послуг, формування маркетингової стратегії, участь у кластерних утвореннях, спрямованих на ефективне просування продукту на внутрішньому і зовнішньому ринках. Однак сучасні реалії формують низку загроз і викликів для експортного потенціалу аграрних підприємств України, що потребує переосмислення стратегій розвитку зовнішньоекономічної діяльності та посилення економічної стійкості галузі.

Наукові підходи до дослідження експортного потенціалу в агросекторі враховують ресурсну забезпеченість, виробничо-технологічні потужності, логістичну інфраструктуру, доступ до зовнішніх ринків, регуляторне середовище та міжнародні зобов'язання. Реалії сьогодення, умови війни та санкційного тиску вимагають переосмислення класичних моделей експортної ефективності на користь гнучкості, багатовекторності та швидкості адаптації.

Поточний стан аграрного експорту в порівнянні з довоєнним періодом свідчить, що попри спад у перші місяці війни, він вирівнює свої позиції. Однак,

від'ємний торговельний баланс ще з довоєнного часу свідчить про низький рівень мобільності українського капіталу. Повномасштабне вторгнення Росії, яке розпочалося у лютому 2022 року, спричинило суттєве

зниження обсягів експорту та зростання імпорту, що негативно вплинуло на стан зовнішньоторговельного балансу України (рис. 1).

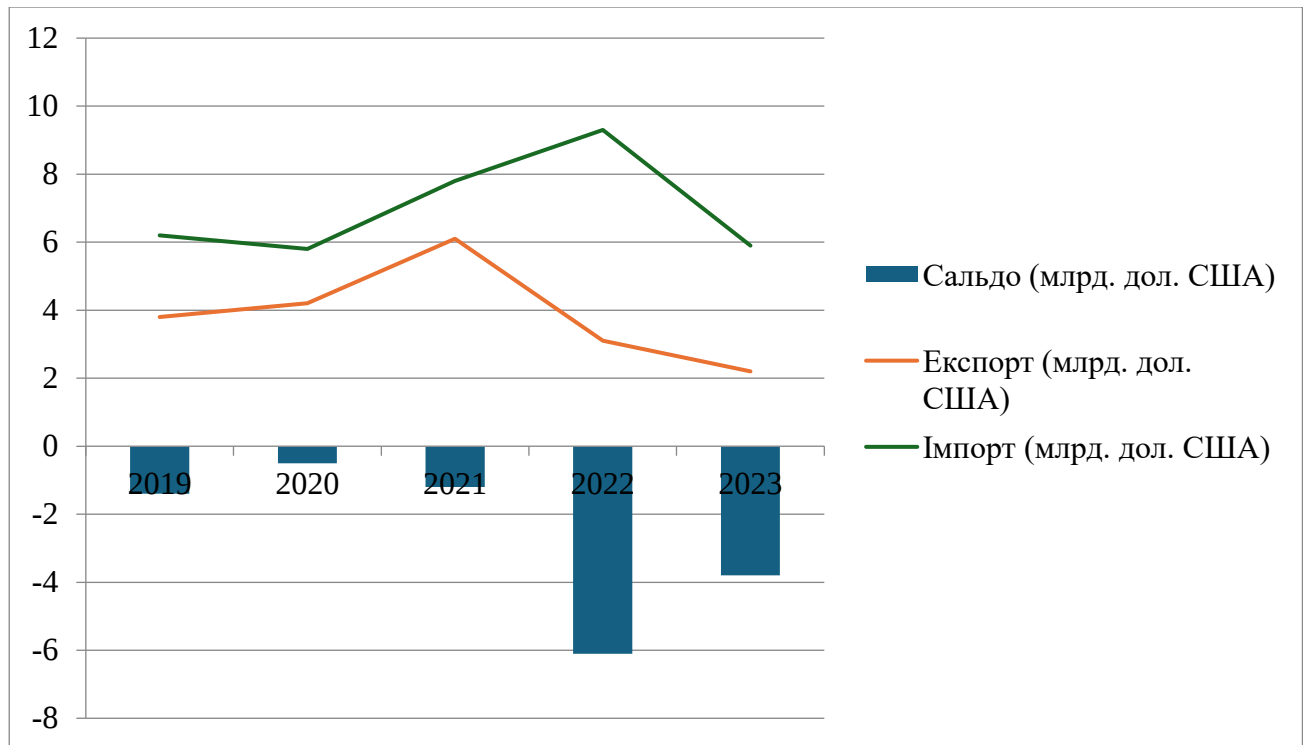

Рис. 1. Динаміка торгового балансу, експорту та імпорту України
Джерело: розроблено авторами за даними [1, 2].

Для глибшого розуміння потенціалу агроекспорту повномасштабного вторгнення та динаміку змін проаналізуємо його товарну структуру за період (табл. 1).

Таблиця 1

Товарна структура зовнішньої торгівлі (експорт), тис. дол. США

Код і назва товарів	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відношення 2024 р. до 2022 р., %
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	1471818,7	1382156,4	1643523,7	111,6
живі тварини	38828,8	30599,7	38138,2	98,2
м'ясо та їстівні субпродукти	923757,5	892295,2	1052793,3	113,9
риба і ракоподібні	42356,3	42706,6	46819,3	110,5
молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	452080,0	403527,6	489315,5	108,2
інші продукти тваринного походження	14796,1	13027,3	16457,5	111,2
II. Продукти рослинного походження	13472682,9	11716999,9	13527636,3	100,4
живі дерева та інші рослини	4962,6	3958,7	3733,6	75,2
овочі	102670,7	113565,8	162163,2	157,9
їстівні плоди та горіхи	312964,2	256688,1	361449,6	115,4
кава, чай	10973,7	11206,7	19944,1	181,7
зернові культури	9108153,5	8307010,1	9418272,5	103,4
продукція борошномельно-круп'яної промисловості	139391,2	157392,5	133663,0	95,8
насіння і плоди олійних рослин	3757692,3	2819473,7	3393750,5	90,3
шелак природний	2379,3	2186,6	1676,5	70,4
рослинні матеріали для виготовлення	33495,4	45517,6	32983,2	98,4
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	5948570,7	5649063,6	5756448,9	96,7

Джерело: сформовано на основі [3].

Як видно з даних табл. 1, майже за всіма товарними пропозиціями протягом 2022-2024 рр. спостерігається незначна, проте позитивна динаміка. Ключовими в експортній пропозиції стабільно залишаються м'ясо та субпродукти, овочі, кава та чай, зернові культури. Позитивним відмітимо факт зменшення експорту живих дерев. Однак, до негативного чинника віднесемо зменшення експорту продуктів переробки сировини, зокрема зернової галузі.

Цього вдалося досягти завдяки ефективній урядовій політиці та підтримці міжнародних партнерів України, які допомагають удосконалювати логістичні процеси та розширювати експортні ринки збуту української продукції. Уряд України впроваджував низку заходів на підтримку розвитку сільського господарства, забезпечував рівні конкурентні умови для всіх категорій товаровиробників і активно просував продукцію аграрного сектору на міжнародній арені з метою стимулювання зовнішньої торгівлі [4].

Чинниками стійкості аграрного експорту є ресурсна база – понад 75% території нашої країни займають родючі сільськогосподарські угіддя; висока продуктивність окремих культур та стабільність врожаїв (соняшник, кукурудза, ріпак); багато компаній працюють з сертифікацією за стандартами ЄС [5], що полегшує вихід на зовнішні ринки. Наявність інфраструктури первинної переробки сільськогосподарської продукції, високий рівень інтеграції аграрного бізнесу у глобальні ланцюги поставок, гнучка логістика та розвиток фулфілмент-центрів [6]. Активна державна та міжнародна підтримка експортерів у період кризових викликів також є сильними сторонами агроекспорту. Значну роль відіграє також досвід вітчизняних аграріїв у застосуванні інноваційних технологій виробництва та цифрових рішень в агроменеджменті. У поєднанні ці чинники забезпечують гнучкість адаптації аграрного сектору до змін зовнішньоекономічної кон'юнктури та збереження конкурентоспроможності на світових ринках.

У той же час слід наголосити, що існують вразливі зони ризиків та попри адаптивність аграрний експорт залишається чутливим до інфраструктурних втрат через руйнацію елеваторів, складів, портів терміналів. Транспортні бар'єри, перевантаження прикордонних переходів, волатильність цін. Відмічались також тимчасові обмеження імпорту українських товарів. Все це посилювало і без того важку ситуацію та формування доходу країни.

Тому необхідно концентрувати основну увагу на післявоєнному розвитку економіки країни і важливу роль у цьому процесі відіграють покращення умов для ведення бізнесу, активне залучення інвестицій, розвиток міжнародного співробітництва та формування стабільного правового середовища. Головними факторами вважають макроекономічну стабілізацію, розвиток інфраструктури, логістики, реформи у бізнес-середовищі, розвиток інноваційних галузей та залучення інвестицій. Серед інструментів реалізації таких факторів є зниження інфляції, контроль державного боргу, стабільність банківської системи, зниження

адміністративних бар'єрів для розвитку бізнесу, сприяння розвитку цифрової економіки та посилення ролі кібербезпеки. Пріоритетність наукових досліджень і розробок також є ключовим елементом ефективної економіки та запорукою виробництва високоякісної, конкурентоспроможної продукції на зовнішніх ринках [7].

Повномасштабна війна стала серйозним випробуванням для державних інституцій, місцевого самоврядування, економіки та системи національної безпеки України, а також виявила глибокі проблеми в усіх ключових сферах життєдіяльності. Структурний аналіз інтегрального показника економічної безпеки засвідчує, що ще до початку воєнних дій найбільш вразливими залишалися інвестиційно-інноваційна, демографічна, макроекономічна та фінансова сфери. Ці фактори прямо впливають і на стійкість аграрного експорту, оскільки недостатній рівень інвестицій, нестабільність ринку та демографічні виклики знижують здатність агросектору адаптуватися до кризових умов та економічних потрясінь. Визначення цих слабких місць дозволяє окреслити пріоритетні напрями зміцнення стійкості аграрного експорту в умовах тривалих загроз [8].

Виклики економічній діяльності, що поставили під загрозу стабільність аграрного сектору та його експортних можливостей виявили слабкі місця в інвестиційній, фінансовій та макроекономічній сферах, які негативно впливають на здатність аграрних підприємств ефективно функціонувати на зовнішніх ринках. Стійкість і розвиток експортного потенціалу можливі за умов подальшої диверсифікації ринків, розвитку логістики, а також стратегічному плануванню, яке включатиме створення сценаріїв реагування на виклики, удосконалення механізмів страхування, управління експортною діяльністю аграрного бізнесу. Така ситуація актуалізує необхідність запровадження системного ризик-менеджменту, який дозволить вчасно реагувати на загрози, зменшувати економічні втрати та забезпечувати адаптивність аграріїв до нових викликів.

Ризик-менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємств є системою ідентифікації, аналізу, оцінки та управління ризиками [9, 10]. Тому необхідність впровадження такого інструменту управління зумовлена низкою факторів, зокрема залежністю аграрного виробництва від погодних умов, нестабільності зовнішніх ринків (зміни в попиті, тарифній політиці, валютних курсах і торговельних бар'єрах), а також соціальними чинниками (демографічний спад, рівень доходів населення, вплив військових дій). Ефективне управління ризиками тісно пов'язане з антикризовими заходами та підтримкою безперервного функціонування аграрного бізнесу [11].

Висновки. У результаті дослідження обґрунтовано, що експортний потенціал аграрного сектору України залишається одним із ключових чинників підтримки національної економіки, навіть в умовах глибоких економічних потрясінь. Попри зниження обсягів експорту у перші місяці війни, сектор демонструє ознаки відновлення завдяки внутрішнім ресурсам, міжнародній підтримці та гнучкості аграрного бізнесу.

Водночас збереження сировинної орієнтації експорту, логістичні бар'єри, інфраструктурні втрати та нестабільність зовнішніх ринків залишаються факторами ризику, що потребують системної реакції. Для підвищення стійкості аграрного експорту необхідним є впровадження ризик-менеджменту як елемента стратегічного управління підприємствами, розвиток альтернативних логістичних маршрутів, диверсифікація ринків збуту та посилення рівня переробки продукції всередині країни. Сформовані у дослідженні висновки мають практичну цінність для аграрних підприємств,

органів влади та інших стейкхолдерів, які зацікавлені у відновленні та сталому розвитку аграрного експорту України. Експортний потенціал агросектору України демонструє високий рівень адаптивності до економічних потрясінь, однак потребує подальшого зміцнення інституційної, логістичної та технологічної основи. Перехід від сировинної моделі до інноваційно-орієнтованої, підвищення ролі регіональних кластерів та експортної кооперації є стратегічними завданнями на найближчі роки.

Список використаних джерел:

1. Міжнародна торгівля в Україні: огляд ключових трендів. (2024). Центр економічної стратегії. URL: <https://surl.lu/pspgwl>.
2. Агробізнес у цифрах: аналіз і прогнози. (2019). Latifundist.com. URL: <https://latifundist.com/blog/read/2498-agrobiznes-v-tsifrah-analiz-i-prognozy>.
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Тімченко О.Л., Михайлюк А.А. (2023). Експортний потенціал аграрного сектору України в умовах воєнного стану. Державне управління: удосконалення та розвиток, № 10. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.10.12>.
5. Доцюк С.О. (2024). Формування експортного потенціалу підприємств АПК в умовах євроінтеграції. Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор», Вип. 2(75). DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.75-7>.
6. Гірна О.Б., Петляківський О.А. (2024). Трансформація ринку логістичних послуг в умовах воєнного стану: виклики та перспективи. Економічний простір, № 196. С. 137-143. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.196.137-143>.
7. Губа М.І., Злепко Н.І., Тацій О.В. (2023). Післявоєнна відбудова економіки України: задачі і виклики. Академічні візії, Вип. 23. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8320770>.
8. Маслій О.А., Галушка Р.М. (2025). Ієрархічний аналіз ризиків і загроз економічній безпеці України в умовах воєнного стану. Економічний простір, № 198. С. 69-75. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.198.69-75>.
9. Свиноус І.В., Радько В.І., Присяжнюк Н.М., Іванько В.М., Костюк О.М. (2024). Формування системи ризик-менеджменту сільськогосподарських підприємств в повоєнний період. Інвестиції: практика та досвід, № 12. С. 72-78. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.12.72>.
10. Бунєєв І.О., Царенко Д.Г. (2024). Реалізація ризик-менеджменту на підприємствах агросфери: ідентифікація ризиків та фінансове забезпечення. Актуальні питання економічних наук. Вип. 5. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15499509>.
11. Руденко С., Гіржева О., Рижигова Н., Накісько О. (2023). Ризик-менеджмент у системі антикризового стратегічного управління аграрних підприємств. Modeling the development of the economic systems, № 3. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-9-21>.
12. Пічкурова З.В. (2024). Розвиток зовнішньої торгівлі України в умовах війни. Економіка та суспільство, Вип. 70. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-151>.

References:

1. Mizhnarodna torhivlia v Ukraini: ohliad kliuchovykh trendiv [International trade in Ukraine: an overview of key trends]. (2024). Center for Economic Strategy. Retrieved from: <https://surl.lu/pspgwl>. [in Ukrainian].
2. Ahrobiznes u tsyfrakh: analiz i prohnozy [Agribusiness in numbers: analysis and forecasts]. (2019). Latifundist.com. Retrieved from: <https://latifundist.com/blog/read/2498-agrobiznes-v-tsifrah-analiz-i-prognozy>. [in Ukrainian].
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. [in Ukrainian].
4. Timchenko, O.L., & Mykhailiuk, A.A. (2023). Eksportnyi potentsial ahrarnoho sektoru Ukrainy v umovakh voiennoho stanu. [Export potential of Ukraine's agricultural sector under martial law]. Public administration: improvement and development, No. 10. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.10.12>. [in Ukrainian].
5. Dotsiuk, S. O. (2024). Formuvannya eksportnoho potentsialu pidpriemstv APK v umovakh yevrointehratsii. [Formation of export potential of agro-industrial enterprises in the context of European integration]. Scientific and production journal «Business Navigator». Vol. 2(75). DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.75-7>. [in Ukrainian].
6. Hirna, O.B., & Petliakivskiy, O.A. (2024). Transformatsiia rynku lohistychnykh posluh v umovakh voiennoho

stanu: vyklyky ta perspektyvy [Transformation of the logistics services market under martial law: challenges and prospects.]. *Economic space*, No. 196. Pp. 137-143. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.196.137-143>. [in Ukrainian].

7. Huba, M.I., Zlepko, N.I., & Tatsii, O.V. (2023). Pisliavoienna vidbudova ekonomiky Ukrainy: zadachi i vyklyky [Post-war reconstruction of the Ukrainian economy: tasks and challenges.]. *Academic visions*, Vol. 23. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8320770>. [in Ukrainian].

8. Maslii, O.A., & Halushka, R.M. (2025). Iierarkhichniy analiz ryzykiv i zahroz ekonomichnii bezpetsi Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Hierarchical analysis of risks and threats to the economic security of Ukraine under martial law.]. *Economic space*, No. 198. Pp. 69-75. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.198.69-75>. [in Ukrainian].

9. Svynous, I.V., Radko, V.I., Prysiazhniuk, N.M., Ivanko, V.M., Kostiuk, O.M. (2024). Formuvannia systemy ryzyk-menedzhmentu silskohospodarskykh pidpriemstv v povoiennyi period [Formation of a risk management system for agricultural enterprises in the post-war period]. *Investments: practice and experience*, No. 12. Pp. 72-78. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.12.72>. [in Ukrainian].

10. Bunieiev, I.O., & Tsarenko, D.H. (2024). Realizatsiia ryzyk-menedzhmentu na pidpriemstvakh ahrosfery: identyfikatsiia ryzykiv ta finansove zabezpechennia. [Implementation of risk management at agricultural enterprises: risk identification and financial support]. *Current issues in economic sciences*, Vol. 5. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15499509>. [in Ukrainian].

11. Rudenko, S., Hirzheva, O., Ryzhykova, N., & Nakisko, O. (2023). Ryzyk-menedzhment u systemi antykrizovoho stratehichnoho upravlinnia ahrarnykh pidpriemstv. [Risk management in the system of anti-crisis strategic management of agricultural enterprises]. *Modeling the development of the economic systems*, No. 3. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-9-21>. [in Ukrainian].

12. Pichkurova, Z.V. (2024). Rozvytok zovnishnoi torhivli Ukrainy v umovakh viiny. [Development of Ukraine's foreign trade in wartime]. *Economy and society*, Vol. 70. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-151>. [in Ukrainian].